

Strasbourg, 8. detsember 2009



EUROOPA KOHTUNIKE KONSULTATIIVNÕUKOGU (CCJE) ARVAMUS NR 12 (2009)

ja

EUROOPA PROKURÖRIDE KONSULTATIIVNÕUKOGU (CCPE) ARVAMUS NR 4 (2009)

**KOHTUNIKE JA PROKURÖRIDE VAHELISTE SUHETE KOHTA DEMOKRAATLIKUS
ÜHISKONNAS**

(TEADMISEKS EUROOPA NÕUKOGU MINISTRITE KOMITEELE)

Käesolev arvamus, mille on ühiselt vastu võtnud CCJE ja CCPE, sisaldab

- deklaratsiooni nimetusega Bordeaux' deklaratsioon,
- seletuskirja.

BORDEAUX' DEKLARATSIOON

KOHTUNIKUD JA PROKURÖRID DEMOKRAATLIKUS ÜHISKONNAS¹

Vastuseks Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee palvele esitada arvamus kohtunike ja prokuröride vaheliste suhete kohta, leppisid Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu (CCJE) ja Euroopa Prokuröride Konsultatiivnõukogu (CCPE) kokku järgmises.

1. Õigusriigi tagamine õiglase, erapooletu ja tulemusliku õigusemõistmise abil on ühiskonna huvides. Prokurörid ja kohtunikud peavad kohtumenetluse kõigis etappides kindlustama üksikisiku õiguste ja vabaduste tagamise ning avaliku korra kaitse. See hõlmab täielikku austust nii süüdistatavate kui ka kannatanute õiguste suhtes. Prokuröri otsust kohtumenetlust mitte algatada peaks olema võimalik kohtulikult läbi vaadata. Üks võimalus on lubada kannatanul anda asi otse kohtusse.
2. Õiglane õigusemõistmine eeldab süüdistuse ja kaitse vahendite võrdsust ning austust kohtu sõltumatuse põhimõtte, võimude lahususe põhimõtte ja lõplike kohtuotsuste siduvuse suhtes.
3. Õiglase, erapooletu ja tulemusliku õigusemõistmise tagamise vajalik eeldus on kohtunike ja prokuröride erinevate, kuid üksteist täiendavate ülesannete nõuetekohane täitmine. Nii kohtunikud kui ka prokurörid peavad oma ülesannete täitmisel olema sõltumatud ning samuti peavad nad olema ja näima sõltumatud üksteisest.
4. Õigusemõistmiseks peaksid olema tagatud piisavad organisatsioonilised, rahalised, materiaalsed ja inimressursid.
5. Kohtunike – ja kohaldatavuse korral ka vandekohtunike – ülesanne on nõuetekohaselt lahendada neile prokuratuuri poolt korrapäraselt esitatavaid kohtuasju, ilma et neid lubamatult mõjutaks süüdistus, kaitse või mis tahes muu pool.
6. Õiguse rakendamine ja – kohaldatavuse korral – prokuröride kaalutlusõiguse kasutamine kohtueelses etapis eeldab, et prokuröride staatus peab olema seadusega tagatud võimalikult kõrgel tasemel sarnaselt kohtunikega. Prokurörid peavad oma otsustustes olema sõltumatud ja autonoomsed ning täitma oma ülesandeid õiglaselt, objektiivselt ja erapooletult.
7. CCJE ja CCPE viitavad Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud kohtupraktikale seoses Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 5 lõikega 3 ja artikliga 6. Muu hulgas viitavad CCJE ja CCPE otsustele, milles Euroopa Inimõiguste Kohus kinnitas nõuet, et iga seadusjärgse õigusemõistmise pädevusega ametiisik peab olema sõltumatu täidesaatvast riigivõimust ja menetlusosalistest, ehkki see ei välista allumist kõrgemalseisvale sõltumatule õigusasutusele. Prokuröridele õigusemõistmisega seotud volituste andmine peaks piirduma juhtumitega, mille puhul on tegemist väiksemate karistustega, neid volitusi ei tohiks sama juhtumi piires kasutada koos süüdistuse esitamise volituste kasutamisega ning niisuguste volituste andmine ei tohiks piirata süüdistatavate õigust sellele, et asjas teeks otsuse sõltumatu ja erapooletu õigustmõistev organ.
8. Prokuröride sõltumatuse tagamiseks peavad olema täidetud järgmised miinimumnõuded:
 - prokuröride positsiooni ega tegevust ei või mõjutada ega sellesse sekkuda ükski osaline väljastpoolt prokuratuuri ennest;
 - prokuröride töölevõtmine, edutamine, teenistusaeg (sealhulgas üleviimine, mis võib toimuda üksnes seaduse alusel või prokuröri nõusolekul) ning töötasu peavad olema tagatud seaduses sätestatud garantiide kaudu.
9. Õigusriigi põhimõtete alusel toimivas riigis, kus prokuratuuri struktuur on hierarhiline, on prokuröride poolt õigusrikkujate vastutuselevõtmise tulemuslikkus tihedalt seotud kõrgemalt juhtimistasandilt pärinevate selgete juhiste ning aruandluse ja vastutusega. Prokuröridele antavad juhised peaksid olema vormistatud kirjalikult ja vastama seadusele ning eelnevalt avaldatud suunistele ja kriteeriumidele, kui need on kehtestatud. Kui prokurör on teinud otsuse kohtumenetluse algatamise või kohtumenetluse algatamisest loobumise kohta, peaks selle otsuse seadusjärgne läbivaatamine toimuma erapooletult ja objektiivselt. Igal juhul tuleb arvesse võtta kannatanu huve.

¹ Käesolevale deklaratsioonile on lisatud seletuskiri. CCJE ja CCPE töörühmad koostasid deklaratsiooni ühiselt Bordeaux's (Prantsusmaal) ning CCJE ja CCPE võtsid selle ametlikult vastu Brdros (Sloveenias) 18. novembril 2009.

10. Nõuetekohane õigusemõistmine eeldab, et kõigil õigusemõistmise protsessis osalevatel professionaalidel on ühised õiguspõhimõtted ja eetilised väärtushinnangud. Koolitus, sealhulgas juhtimiskoolitus, on kohtunike ja prokuröride õigus ja kohustus. Sellist koolitust tuleks korraldada erapooletult ja korrapäraselt ning selle tulemuslikkust tuleks objektiivselt hinnata. Mõnel juhul võib kohtunike, prokuröride ja advokaatide ühiskoolitus ühist huvi pakkuvatel teemadel aidata kaasa parima kvaliteediga õigusemõistmise saavutamisele.
11. Ühiskonna huvides on ka see, et meediale antakse teavet, mis on vajalik üldsuse teavitamiseks õigus- ja kohtusüsteemi toimimisest. Pädevad asutused peavad teabe edastamisel arvesse võtma eelkõige süütuse presumptsiooni põhimõtet, süüdistatavate õigust õiglasele kohtumenetlusele ning kõigi menetlusosaliste õigust era- ja perekonnaelu puutumatusse. Nii kohtunikud kui ka prokurörid peaksid koostama oma kutsealale heade tavade koodeksi või suunised suhete kohta meediaga.
12. Prokuröridel ja kohtunikel on oluline roll rahvusvahelises õiguskooostöös. Eri riikide pädevate asutuste vastastikuse usalduse suurendamine on vajalik. Sellega seoses tuleb kindlasti tagada, et prokuröride poolt rahvusvahelise koostöö kaudu kogutud ja kohtumenetlustes kasutatava teabe sisu ja päritolu oleks läbipaistev ning et see teave tehtaks kättesaadavaks kohtunikele ja kõigile pooltele, pidades silmas inimõiguste ja põhivabaduste tulemuslikku kaitset.
13. Liikmesriikides, kus prokurörid täidavad ülesandeid väljaspool kriminaalõiguse valdkonda, kohaldatakse nende ülesannetele käesolevas arvamuses mainitud põhimõtteid.

SELETUSKIRI

I. SISSEJUHATUS

a. Arvamuse eesmärk

1. Õigusriigi põhimõtete alusel toimiva demokraatliku riigi oluline ülesanne on kindlustada, et inimeste põhiõigused ja -vabadused ning võrdsus seaduse ees oleksid täielikult tagatud vastavalt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioonile (edaspidi „konventsioon”) ning Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIÕK”) kohtupraktikale. Samal ajal on oluline tagada ühiskonnas turvalisus ja õiglus, võttes kuritegeliku käitumise suhtes tulemuslikke meetmeid. Turvalisus tuleb demokraatliku riigi ühiskonnas tagada ka kuritegeliku käitumise eest kehtestatud karistuste tulemusliku jõustamisega (deklaratsiooni punkt 1).

2. Seega on riigi ülesanne luua inimõigusi ja põhivabadusi austav tõhus kohtusüsteem ning tagada selle toimimine. Kuigi selle ülesande täitmisel osaleb mitu poolt nii avalikust kui ka erasektorist (nt advokaadid), täidavad õigusemõistmise sõltumatu ja erapooletu toimimise tagamisel põhirolli kohtunikud ja prokurörid.

3. Oma varasemates arvamustes on Euroopa Kohtunike Konsultatiivnõukogu (CCJE) ja Euroopa Prokuröride Konsultatiivnõukogu (CCPE) käsitlenud õigusemõistmise tõhususe mitmeid olulisi tahke rõhuasetusega inimõiguste ja põhivabaduste austamisele. Tuleb esile tõsta, et kohtunike ja prokuröride (ka väljaspool kriminaalõiguse valdkonda tegutsevate prokuröride) ühine eesmärk on tagada õiglane, erapooletu ja tulemuslik õigusemõistmine. Käesoleva arvamuse uudsus seisneb asjaolus, et selle on koostanud kohtunikud ja prokurörid, kes esindavad oma riikides tegutsevaid kolleege, ning see käsitleb küsimusi, milles kohtunikud ja prokurörid on oma praktiliste kogemuste põhjal kokku leppinud.

4. Niisiis keskendutakse selles tekstis kohtunike ja prokuröride ülesannete olulistele tahkudele, milleks on sõltumatus, austus üksikisiku õiguste ja vabaduste vastu, objektiivsus ja erapooletus, eetika ja kutse-eetika, koolitus ja meediaga suhtlemine.

5. Käesolevat arvamust tuleks vaadelda kohtunike ja prokuröride suhete kontekstis kohtumenetluste erinevates etappides osalevate professionaalidega, näiteks advokaatide, õigusekspertide, kohtuametnike, kohtutäiturite ja politseiametnikega, nagu soovitati Ministrite Komitee poolt 7. veebruaril 2001 vastu võetud Euroopa kohtunike raamtegevuskavas ja Ministrite Komitee poolt 6. oktoobril 2000 vastu võetud soovitus Rec 19 (2000) „Prokuröri rollist kriminaalkohtumenetluse süsteemis”.

b. Riiklike süsteemide erisused

6. Euroopa Nõukogu liikmesriikides eksisteerib kõrvuti mitmesuguseid õigussüsteeme:

- i. tavaõigusel põhinevad süsteemid, kus kohtunike ja prokuröride vahel on selge vahe ja eeluurimisvolitustele ei lisandu muid volitusi;
- ii. mitut liiki mandri-Euroopa õigussüsteemid, kus nn õiguskaitse korpusesse võivad kuuluda nii kohtunikud kui ka prokurörid või siis ainult kohtunikud.

Lisaks võib erinevates süsteemides prokuratuuri sõltumatus täidesaatvast võimust olla täielik või piiratud.

7. Käesoleva arvamuse eesmärk on Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) kohtupraktikat arvestades määratleda kohaldatavate põhimõtete ja käsituste alus, võttes arvesse nii ühisosa kui ka erisusi.

8. Ülesannete lahusus on oluline eeltingimus, mis tagab kohtuniku erapooletuse menetlusosaliste suhtes. Nagu märgiti CCJE arvamuses nr 1 „Kohtunike sõltumatuse ja ametist tagandamise keelu standardite kohta” (2001), on erapooletus üks peamisi institutsioonilisi garantiisid, mis määrab ära kohtuniku positsiooni. Lisaks tuleneb sellest põhimõttest eeldus, et tõendamiskohustus ning süüdistuse esitamise kohustus lasub prokuröril, mis on lõpliku kohtuotsuse üks peamisi menetluslikke tagatiseid.

9. Seega erineb kohtuniku roll igas süsteemis prokuröri rollist. Sellele vaatamata täiendavad kohtunike ja prokuröride ülesanded üksteist. Kohtunike ja prokuröride vahel puuduvad hierarhilised seosed.

10. Prokuratuuri sõltumatus on kohtunike sõltumatusega lahutamatu seotud. Nii kahtlustatavate, süüdistatavate kui ka kannatanute inimõiguste maksmapanemisel ja kaitsmisel saab prokurör oma ülesandeid kõige paremini täita siis, kui ta on oma otsustustes sõltumatu täidesaatvast ja seadusandlikust võimust ning kui kohtunike ja prokuröride selgelt

piiritletud rolli nõuetekohaselt järgitakse. Õigusriigi põhimõtete alusel toimivas demokraatlikus riigis sätestab seadus süüdistuspoliitika alused (deklaratsiooni punkt 3).

c. Ülesannete iseärasused

11. Prokurörid ja kohtunikud peavad oma ülesannete täitmisel olema õiglased, erapooletud, objektiivsed ja järjekindlad, nad peavad austama ja seadma eesmärgiks kaitsta inimõigusi ning püüdma tagada, et kohtusüsteem toimiks operatiivselt ja tõhusalt.

12. Oma ülesannete täitmisel lähtuvad prokurörid kas kohtumenetluse otstarbekuse põhimõttel (oportuuniteedi põhimõte) rajanevast süsteemist või kohustusliku kohtumenetluse põhimõttel (seaduslikkuse põhimõte) rajanevast süsteemist. Kummalgi juhul ei tegutse prokurörid mitte ainult kogu ühiskonna nimel, vaid täidavad ka ülesandeid konkreetsete isikute ees – süüdistatava ees on prokuröril kohustus tagada õiglus ja kannatanute ees on prokuröril kohustus tagada nende õiguste täielik arvestamine. Seetõttu, piiramata vahendite võrdsuse põhimõttest kinnipidamist, ei saa prokuröri pidada teiste pooltega võrdselt (deklaratsiooni punkt 2). Samuti peaksid prokurörid arvesse võtma kannatanute seisukohti ja huve ning kasutama või edendama meetmeid selleks, et tagada kannatanute teavitamine nii nende õigustest kui ka kohtumenetluse käigust. Prokurörid ei tohiks algatada või jätkata kohtumenetlust, kui olemasolevate tõendite erapooletust uurimisest ilmneb, et süüdistus on alusetu.

d. Olemasolevad rahvusvahelised dokumendid

13. Mitmed Euroopa Nõukogu tekstid ning EIK kohtupraktika käsitlevad otseselt või kaudselt teemasid, mis puudutavad kohtunike ja prokuröride vahelist seost.

14. Kohtunikele ülesandeid omistades käsitab EIK neid üksnes õiguste ja vabaduste kaitsjatena – vt eelkõige artiklit 5 (õigus isikuvabadusele ja puutumatusel) ja artiklit 6 (õigus õiglasele kohtumenetlusele). Kuid samamoodi käsitab EIK ka prokuröre (tulenevalt artikli 5 lõike 1 punktist a, artikli 5 lõikest 3 ja artiklist 6).

15. EIK, mille üks ülesandeid on konventsiooni tõlgendamine, on teinud mitu otsust küsimustes, mis mõjutavad kohtunike ja prokuröride vahelist seost.

16. Muu hulgas on EIK käsitlenud olukorda, kus isik on samas asjas töötanud vaheldumisi prokuröri ja kohtunikuna (1. oktoobri 1982. aasta otsus kohtuasjas *Piersack vs. Belgia*, punktid 30–32), vajadust tagada, et kohtutele ega prokuratuurile ei avaldataks mingit poliitilist survet (12. veebruari 2008. aasta otsus kohtuasjas *Guja vs. Moldova*, punktid 85–91), vajadust kaitsta kohtunikke ja prokuröre sõnavabaduse kontekstis (8. jaanuari 2008. aasta otsus kohtuasjas *Saygılı jt vs. Türgi*, punktid 34–40), kohtute ja prokuratuuride menetluslikke kohustusi, mis on seotud inimõiguste rikkumiste uurimisega, süüdistuste esitamisega ja inimõiguste rikkumiste eest karistamisega (15. mai 2007. aasta otsus kohtuasjas *Ramsahai jt vs. Madalmaad*, punktid 321–357) ning prokuratuuri panust kohtupraktika ühtlustamises (10. juuni 2008. aasta otsus kohtuasjas *Martins de Castro ja Alves Correia de Castro vs. Portugal*, punktid 51–66).

17. Kriminaalkohtumenetluse valdkonnas on EIK käsitlenud prokuratuuri staatust ja volitusi ning konventsiooni artikli 5 lõike 3 nõudeid (seoses muude „seadusjärgse õigusemõistmise pädevusega ametiisikutega”) mitmesuguste faktiliste olukordade kontekstis (vt muu hulgas 4. detsembri 1979. aasta otsuseid kohtuasjas *Schiesser vs. Šveits*, punktid 27–38, kohtuasjas *De Jong, Baljet ja Van den Brink vs. Madalmaad*, punktid 49–50, kohtuasjas *Assenov jt vs. Bulgaaria*, punktid 146–150, kohtuasjas *Niedbala vs. Poola*, punktid 45–47, kohtuasjas *Pantea vs. Rumeenia*, punktid 232–243, ja 10. juuli 2008. aasta otsust kohtuasjas *Medvedyev jt vs. Prantsusmaa*, punktid 61, 67–69). EIK on käsitlenud ka prokuratuuri staatust, pädevust ja järelevalvevolitusi telefonijälgimise korral (26. aprilli 2007. aasta otsus kohtuasjas *Dumitru Popescu vs. Rumeenia*, punktid 68–86) ning prokuröride viibimist ülemkohtute arutelude juures (30. oktoobri 1991. aasta otsus kohtuasjas *Borgers vs. Belgia*, punktid 24–29, ja 8. juuli 2003. aasta otsus kohtuasjas *Fontaine ja Berlin vs. Prantsusmaa*, punktid 57–67).

18. Lisaks on EIKs väljaspool kriminaalkohtumenetluse valdkonda välja kujunenud kohtupraktika „välise mõju doktriini” kohta, mille kohaselt prokuröride viibimine kohtute arutelude juures on vastuolus konventsiooni artikli 6 lõikega 1 (20. veebruari 1996. aasta otsus kohtuasjas *Lobo Machado vs. Portugal*, punktid 28–32, ja 12. aprilli 2006. aasta otsus kohtuasjas *Martinie vs. Prantsusmaa [GC]*, punktid 50–55).

19. Muud Euroopa Nõukogu poolt koostatud tekstid:

- Ministrite Komitee soovitus Rec (94) 12 kohtunike sõltumatuse, tulemuslikkuse ja rolli kohta tunnistatakse seoseid kohtunike ja prokuröride vahel, vähemalt riikides, kus prokuröridel on õigusemõistmise pädevus EIK omistatud tähenduses;

- Ministrite Komitee soovitus Rec (2000) 19 „Prokuröri rollist kriminaalkohtumenetluse süsteemis” tuuakse sõnaselgelt esile kohtunike ja prokuröride vahelised seosed, rõhutades samas üldpõhimõtteid, mis on otsustava tähtsusega, tagamaks, et need seosed aitaksid üheselt kaasa kohtunike ja prokuröride ülesannete nõuetekohasele täitmisele. Muu hulgas rõhutatakse selles soovitus riikide kohustust rakendada asjakohaseid meetmeid, tagamaks, et prokuröride õiguslik seisund, pädevus ja menetluslik roll oleksid seadusega sätestatud viisil, mis välistaks igasugused õigustatud kahtlused kohtunike sõltumatuse ja erapooletuse suhtes;

- Ministrite Komitee soovitus Rec (87) 18 kriminaalmenetluse lihtsustamise kohta tuuakse mitmesuguseid näiteid ülesannetest, mis varem omistati üksnes kohtunikele, nüüd aga prokuratuurile (kelle esmane ülesanne seisneb siiski vastutuselevõtmise algatamises ja suunamises). Neist uuest ülesannetest tulenevad lisanõuded prokuratuuri tegevuse korraldamisele ja ülesandeid täitvate inimeste valikule.

II. KOHTUNIKE JA PROKURÖRIDE STAATUS

a. Kohtunike ja prokuröride sisemise ja välise sõltumatuse tagatised; õigusriik kui kohtunike ja prokuröride sõltumatuse eeltingimus

20. Kohtunikud ja prokurörid peaksid olema üksteisest sõltumatud ning nad peaksid olema ka oma ülesannete täitmisel tegelikult sõltumatud. Nad täidavad kohtusüsteemis ja ühiskonnas erinevaid ülesandeid. Seetõttu on erinevad arusaamad ka nende institutsionaalsest ja tegevusalasest sõltumatusest (deklaratsiooni punkt 3).

21. Kohtusüsteem peab olema sõltumatu igasugusest välisest võimust ja mis tahes allikast pärinevatest korraldustest ning selles puudub sisemise hierarhia. Kohtunike – ja kohaldatavuse korral ka vandekohtunike – ülesanne on nõuetekohaselt lahendada neile prokuratuuri ja menetlusosaliste poolt esitatavaid kohtuasju. See eeldab, et ei toimu igasugust kohtunike lubamatut mõjutamist prokuröride ja kaitsjate. Kohtunikud, prokurörid ja kaitsjad peaksid austama üksteise rolli (deklaratsiooni punkt 5).

22. Kohtunike sõltumatuse aluspõhimõte on sätestatud konventsiooni artiklis 6 ja seda on rõhutatud CCJE varasemates arvamustes.

23. Õigusemõistmine eeldab vastutust asjaomaste isikute suhtes siduvate otsuste tegemise eest ja õigusaktide alusel kohtuvaidluste lahendamise eest. Nende ülesannete eesõigus kuulub kohtunikele, riigi muudest võimuorganitest sõltumatutele kohtutele.² Reeglina ei kuulu need ülesanded prokuröridele, kes vastutavad kriminaalkohtumenetluse algatamise või jätkamise eest.

24. CCJE ja CCPE viitavad EIÕK väljakujunenud kohtupraktikale seoses konventsiooni artikli 5 lõikega 3 ja artikliga 6. Muu hulgas viitavad CCJE ja CCPE otsusele kohtuasjas Schiesser vs. Šveits, milles Euroopa Inimõiguste Kohus kinnitas nõuet, et iga seadusjärgse õigusemõistmise pädevusega ametiisik peab olema sõltumatu täidesaatvast riigivõimust ja menetlusosalistest, ehkki see ei välista allumist kõrgemalseisvale sõltumatule õigusasutusele (deklaratsiooni punkt 7).

25. Mõned liikmesriigid on andnud prokuröridele pädevuse teha teatavates valdkondades siduvaid otsuseid selle asemel, et algatada kriminaalkohtumenetlust, või selleks, et kaitsta teatavaid huve. CCJE ja CCPE leiavad, et prokuröridele õigusemõistmisega seotud volituste andmine peaks piirduma juhtumitega, mille puhul on tegemist väiksemate karistustega, neid volitusi ei tohiks sama juhtumi piires kasutada koos süüdistuse esitamise volituste kasutamisega ning selliste volituste andmine ei tohiks piirata süüdistatavate õigust sellele, et asjas teeks otsuse sõltumatu ja erapooletu õigustmõistev organ. Mitte mingil juhul ei tohiks selliste volituste andmine võimaldada prokuröridel teha lõplikke otsuseid, mis piiravad isikuvabadusi ja hõlmavad vabadusekaotuslikku karistust, ilma õiguseta kaevata otsus edasi kohtunikule või kohtule (deklaratsiooni punkt 7).

26. Prokuratuur on sõltumatu asutus, mille olemasolu peaks põhinema võimalikult kõrgetasemelisel õigusel. Demokraatlikes riikides ei tohiks parlament ega ükski valitsusorgan püüda lubamatult mõjutada prokuröride poolt konkreetsete juhtumitega seoses langetatavaid otsuseid, et määrata nende juhtumite menetlemise viisi, ega sundida prokuröre oma otsuseid muutma (deklaratsiooni punktid 8 ja 9).

27. Prokuröride sõltumatus on nende ülesannete täitmiseks hädavajalik. Sõltumatus tugevdab prokuröride rolli õigusriigis ja ühiskonnas ning tagab kohtusüsteemi õiglase ja tulemusliku toimimise ning kohtusüsteemi sõltumatuse kõigi eeliste realiseerimise (deklaratsiooni punktid 3 ja 8). Sarnaselt kohtunikele tagatud sõltumatusega ei ole

² Vt eelkõige CCJE arvamust nr 1 (2001) kohtunike sõltumatuse ja ametist tagandamise keelu standardite kohta ning soovitus Rec (94) 12 kohtunike sõltumatuse, tulemuslikkuse ja rolli kohta.

prokuröride sõltumatus niisiis mingi prokuröride huvides antud eelisõigus või privileeg, vaid garantii, et õigusemõistmine on õiglane, erapooletu ja tulemuslik ning kaitseb nii avalikke huve kui ka asjaomaste isikute huve.

28. Prokuröride ülesanded, mis võivad tuleneda kohustusliku kohtumenetluse põhimõtte või otstarbekuse põhimõtte järgimisest, erinevad vastavalt riikides rakendatavatele süsteemidele ning prokuröri positsioonile institutsioonilises raamistikus ja kriminaalkohtumenetluses.

29. Olenemata staatuses peab prokuröridele olema tagatud täielik tegevusalane sõltumatus oma õiguslike ülesannete täitmisel, olgu need siis seotud ainult kriminaalõiguse valdkonnaga või mitte. Vaatamata sellele, kas prokurörid tegutsevad mingi hierarhilise süsteemi raames või mitte, peavad nende volituste kohta olema sätestatud selged ja läbipaistvad suunised, et tagada prokuröride vastutus ning vältida kohtumenetluste alustamist meelevaldsel või ebajärjekindlal viisil (deklaratsiooni punkt 9).

30. Sellega seoses viitavad CCJE ja CCPE eelkõige soovitusel Rec (2000) 19, milles tõdetakse, et prokuratuuri tegevuse õigluse, järjepidevuse ja tõhususe edendamiseks peaksid riigid püüdma määratleda üldpõhimõtted ja -kriteeriumid, mille alusel prokurörid konkreetsetel juhtudel otsuseid langetavad.

31. Prokuröridele antavad juhised peaksid olema vormistatud kirjalikult ja vastama seadusele ning eelnevalt avaldatud suunistele ja kriteeriumidele, kui need on kehtestatud (deklaratsiooni punkt 9).³

32. Otsus kohtumenetluse algatamise kohta või menetluse algatamisest loobumise kohta peab olema õiguslikult põhjendatud. Kui prokurör on teinud otsuse kohtumenetluse algatamise kohta või kohtumenetluse algatamisest loobumise kohta, peaks selle otsuse seadusjärgne läbivaatamine toimuma erapooletult ja objektiivselt, olenemata sellest, kas otsuse vaatab läbi prokuratuur ise või sõltumatu õigusasutus. Alati tuleks nõuetekohaselt arvesse võtta ka kannatanu ja kõigi teiste isikute seaduslikke huve (deklaratsiooni punkt 9).

33. Kohtunike ja prokuröride ülesannete vastastikuse täiendavuse tõttu peab kumbki pool olema teadlik, et erapooletu õigusemõistmine eeldab süüdistuse ja kaitse vahendite võrdsust ning et prokurörid peavad alati tegutsema ausalt, objektiivselt ja erapooletult. Kohtunikud ja prokurörid peavad alati austama kahtlustatavate, süüdistatavate ja kannatanute õigusi ning kaitseõigust (deklaratsiooni punktid 2 ja 6).

34. Kohtunike ja prokuröride sõltumatus on õigusriigi lahutamatu osa. Kohtunikud ja prokurörid tegutsevad ühistes huvides, ühiskonna ja selle kodanike nimel, kes soovivad oma õiguste ja vabaduste tagamist kõikides aspektides. Kohtunikud ja prokurörid sekkuvad valdkondadesse, kus kõige tundlikumad inimõigused (üksikisiku vabadus, eraelu kaitse, omandi kaitse jne) vajavad suurimat kaitset. Prokurörid peavad tagama, et tõendeid kogutaks ning kohtumenetlusi algatataks ja jätkataks kooskõlas seadusega. Seejuures peavad nad lähtuma konventsioonis ja muudes rahvusvahelistes õigusaktides sätestatud põhimõtetest, eelkõige neist, mis puudutavad süütuse presumptsiooni, kaitseõigust ja õiglast kohtumenetlust. Kohtunikud peavad tagama, et nimetatud põhimõtteid järgitaks nende lahendatavates kohtuvaidlustes.

35. Kuigi prokurör võib kohtunikule edastada seadusjärgseid hagnid ja kaebusi ning esitada kohtunikule hagnid ja kaebuste aluseks olevaid faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, ei või ta mingil moel sekkuda kohtuniku otsustusprotsessi ja ta on kohustatud järgima kohtuniku otsuseid. Prokurör saab selliste otsuste täitmist vaidlustada üksnes seadusega ette nähtud korras edasikaebamise teel (deklaratsiooni punktid 4 ja 5).

36. Prokuröri ja kohtuniku tegevus ja käitumisviis ei tohiks jätta mingit kahtlust nende objektiivsuse ja erapooletuse suhtes. Nii kohtunikud kui ka prokurörid peavad oma ülesannete täitmisel olema sõltumatud ning nad peavad olema ja näima ka üksteisest sõltumatud. Vaidluspooltele ja ühiskonnale tervikuna ei või jääda vähimatki muljet kohtunike ja prokuröride vahelisest kokkuleplusest või nende ülesannete segiajamisest.

37. Eespool nimetatud põhimõtete järgimine eeldab, et prokuröride staatus peab olema võimalikult kõrgel tasemel seadusega tagatud sarnaselt kohtunikega. Kuna kohtunike ja prokuröride ülesanded on üksteisele lähedased ja täiendavad üksteist, peavad sarnased olema ka nõuded ja tagatised, mis puudutavad nende staatust ja teenistustingimusi, nimelt töölevõtmist, koolitust, edutamist, distsipliini, üleviimist (mis võib toimuda üksnes seaduse alusel või kohtuniku/prokuröri nõusolekul), töötasu, teenistusaja lõppemist ja vabadust moodustada kutseühinguid (deklaratsiooni punkt 8).

38. Nii kohtunikud kui ka prokurörid peaksid kehtiva riikliku süsteemi kohaselt olema otseselt kaasatud oma ametkonna haldamisse ja juhtimisse. Selleks tuleks kohtunike ja prokuröride käsutusse anda piisavad rahalised vahendid, infrastruktuur ning vajalikud inim- ja materiaalsed ressursid, mida kasutatakse ja hallatakse nende järelevalve all (deklaratsiooni punkt 4).

³ Vt ka CCPE arvamust nr 3 (2008) prokuröri rolli kohta väljaspool kriminaalõiguse valdkonda.

b. Kohtunike ja prokuröride kutse-etiika

39. Kohtunikud ja prokurörid peaksid olema väga usaldusväärsed, asjakohaste erialaste ja organiseerimisoskustega inimesed. Oma ülesannete olemuse tõttu, millega nad on teadlikult nõustunud, on kohtunikud ja prokurörid pidevalt avaliku kriitika objektiks ning peavad seetõttu seadma enesele kohustuse käituda diskreetselt; see ei piira nende õigust anda seadusega lubatud ulatuses teavet käsitletavate juhtumite kohta. Peamiste õigusemõistmise eest vastutavate professionaalidena peaksid kohtunikud ja prokurörid alati säilitama oma kutseala au ja väärikuse ning käituma igas olukorras oma ametile vääriliselt⁴ (deklaratsiooni punkt 11).

40. Kohtunikud ja prokurörid peaksid hoiduma igasugusest tegevusest ja käitumisest, mis võiks seada kahtluse alla nende sõltumatuse ja erapooletuse. Nad peaksid käsitlema neile esitatud juhtumeid hoolikalt, mõistliku aja jooksul, objektiivselt ja erapooletult.

41. Prokurörid peaksid hoiduma meedia kaudu avalike kommentaaride ja avaldustega esinemisest, millest võib jääda mulje, et kohtule avaldatakse otseselt või kaudselt survet teatud otsuse tegemiseks, või mis võivad kahjustada menetluse õiglust.

42. Kohtunikud ja prokurörid peaksid tutvuma üksteise ülesandeid reguleerivate eetikanormidega. See suurendab mõistmist ja austust üksteise ülesannete suhtes, mis omakorda suurendab harmoonilise koostöö väljavaateid.

c. Kohtunike ja prokuröride koolitus

43. Kõrgeimal tasemel kutseoskused on eelduseks üldsuse usaldusele nii kohtunike kui ka prokuröride vastu ning kohtunike ja prokuröride legitiimsuse ja rolli peamine alus. Piisav erialane koolitus mängib tähtsat rolli, kuna see võimaldab suurendada kohtunike ja prokuröride töö tulemuslikkust, mis omakorda parandab õigusemõistmise kvaliteeti tervikuna (deklaratsiooni punkt 10).

44. Kohtunike ja prokuröride koolitus hõlmab lisaks vastaval kutsealal tegutsemise eelduseks vajalike kutseoskuste omandamisele pidevat täiendusõpet kogu karjääri vältel. Koolitus käsitleb nende kutsealade väga erinevaid tahke, sealhulgas kohtute ja prokuratuuride halduskorraldust, ning peab vastama ka spetsialiseerumise vajadustele. Nõuetekohase õigusemõistmise tagamist silmas pidades ei ole kutsekvalifikatsiooni kõrge taseme säilitamiseks ja täiendamiseks vajalik pidev täiendusõpe mitte ainult kohtunike ja prokuröride õigus, vaid ka kohustus (deklaratsiooni punkt 10).

45. Mõnel juhul võib kohtunike, prokuröride ja advokaatide ühiskoolitus ühist huvi pakkuvatel teemadel aidata kaasa parima kvaliteediga õigusemõistmise saavutamisele. Ühiskoolitus peaks võimaldama luua ka ühise õiguskultuuri alused (deklaratsiooni punkt 10).

46. Erinevate Euroopa õigussüsteemide raames koolitatakse kohtunikke ja prokuröre erinevate mudelite alusel. Mõnes riigis on loodud akadeemia, riiklik kool või muu erioppeasutus; teistes on vastav pädevus antud mõnele muule asutusele. Tuleks korraldada rahvusvahelisi koolituskursusi kohtunikele ja prokuröridele. Igal juhul on oluline tagada sellise koolituse korraldamise eest vastutava asutuse autonoomia, sest see on kultuurilise mitmekesisuse ja sõltumatuse garantii.⁵

47. Selles kontekstis tuleb väga tähtsaks pidada kohtunike ja prokuröride otsest panust koolituskursustesse, kuna see võimaldab neil esitada oma töökogemustel põhinevaid seisukohti. Koolitus ei peaks hõlmama üksnes õigusakte ja üksikisikute vabaduste kaitset, vaid ka juhtimisvõtteid ning kohtunike puhul prokuröride ülesannetega tutvumist ja vastupidi. Samas on vajalik ka muude õigusspetsialistide ja teadlaste panus, et vältida liiga kitsast käsitust. Koolituse kvaliteeti ja tõhusust tuleb korrapäraselt objektiivselt hinnata.

⁴ Kohtunike kohta vt näiteks CCJE arvamust nr 3 (2002) kohtunike ametialase käitumise, eeskätt kutse-etiika, sobimatu käitumise ja erapooletuse põhimõtete ja eeskirjade kohta (2002), kohtunike käitumise Bangalore'i põhimõtteid (vastu võetud ÜRO ECOSOCi poolt 2006. aastal) ja Rahvusvahelise Kohtunike Ühingu Kesknõukogu poolt 17. novembril 1999 Taipei (Taiwan) vastu võetud „Kohtunike üldhartat”. Prokuröride kohta vt ÜRO suuniseid prokuröride rolli kohta (1990) ning Euroopa suuniseid prokuröride etiika ja ametialase käitumise kohta (Budapesti suunised), mille Euroopa peaprokurörid võtsid vastu oma konverentsil Budapestis 31. mail 2005.

⁵ Vt CCJE arvamust nr 4 (2003) „Kohtunike väljaõppe ja täiendkoolituse kohta siseriiklikul ja Euroopa tasandil” ning CCJE arvamust nr 10 (2007) „Kõrgemast kohtute nõukogust ühiskonna teenistuses” (punktid 65–72).

III. KOHTUNIKE JA PROKURÖRIDE ROLLID JA ÜLESANDED KRIMINAALKOHTUMENETLUSES

a. Kohtunike ja prokuröride rollid eeluurimise etapis

48. Eeluurimise etapis teeb kohtunik iseseisvalt või mõnikord koos prokuröriga järelevalvet uurimistoimingute seaduslikkuse üle, eriti kui need mõjutavad põhiõigusi (kinnipidamise, vahi all hoidmise ja konfiskeerimise otsused, uurimise erimeetodite rakendamine jne).

49. Üldreeglina peaksid prokurörid kohtumenetluse alustamise või jätkamise kohta otsuse tegemisel hindama uurimise seaduslikkust ja jälgima inimõigustest kinnipidamist uurijate poolt.

50. Soovituses Rec (2000) 19 märgitakse, et riikides, kus politsei kuulub prokuratuuri võimkonda või kus prokurör juhib politseipoolset uurimist või teeb selle üle järelevalvet, peaks vastav riik võtma tarvitusele tulemuslikud vahendid, tagamaks prokurörile võimaluse anda politseile asjakohaseid juhiseid, viia läbi hindamisi ja kontrolle ning vajaduse korral karistada rikkumiste eest. Riikide puhul, kus politsei on prokuratuurist sõltumatu, märgitakse soovituses, et neis riikides tuleks tarvitusele võtta tulemuslikud vahendid, tagamaks prokuratuuri ja uurimisasutuste vaheline vajalik ja kasulik koostöö.

51. Ka süsteemides, kus uurimise üle teeb järelevalvet prokurör, kelle staatus annab talle õigusemõistmise pädevuse, on oluline, et kohtunik või kohus kontrolliks kõiki sellistest volitustest tulenevaid meetmeid, mis hõlmavad vabaduste olulisi rikkumisi, eelkõige ajutist kinnipidamist.

b. Suhted kohtunike ja prokuröride vahel süüdistuse esitamise ja kohtuistungis etapis

52. Mõnes riigis saavad prokurörid reguleerida kohtuasjade voogu, kasutades kaalutusõigust otsustada, millistel juhtudel antakse asi kohtusse ja milliseid juhtumeid saab lahendada ilma kohtumenetluseta (süüdistatava ja kannatanu lepitamine, juhtumi kohtueelne lahendamine vaidluspoolte nõusolekul, kokkuleppemenetlus, liht- ja lühimenetlus, vahendamine jne); see kõik aitab kaasa kohtusüsteemi koormuse vähendamisele ja prokuratuuri töö prioriteetide määratlemisele.

53. Prokuröride sellised volitused, mis peegeldavad kriminaalasjades õigusemõistmise nüüdisajastamist, sotsialiseerimist, inimlikumaks muutmist ja ratsionaliseerimist, on kohtute ülekoormuse vähendamise seisukohalt kasulikud. Kui prokuröridel on õigus teatavatel juhtudel kohtumenetlust mitte algatada, on aga vaja vältida meelevaldseid hagnosisid, diskrimineerimist ja poliitilise võimu võimalikku ebaseaduslikku survet ning kaitsta kannatanute õigusi. Samuti on vaja tagada, et kõikidel asjaomastel isikutel, eelkõige kannatanutel, oleks võimalik taotleda kohtumenetluse algatamisest loobumise otsuste kohtulikku kontrolli. Üks võimalus on lubada kannatanul anda asi otse kohtusse.

54. Seega riikides, kus prokuröridel on kohtumenetluste algatamisel kaalutusõigus, peaksid prokurörid süüdistuse esitamist või sellest loobumist hoolikalt kaaluma, võttes arvesse üldsuuniseid või -kriteeriume, mille vastuvõtmisel on silmas peetud prokuratuuri otsuste järjekindluse eesmärki.

55. Prokuröride erapooletust kohtumenetluse käigus tuleb mõista järgmiselt: nad peaksid õiglaselt ja objektiivselt käitudes tagama, et kohtule esitatakse kõik asjassepuutuvad faktid ja õiguslikud argumendid, ning eelkõige kindlustama, et avalikustatakse süüdistatava kasuks rääkivad tõendid; võtma arvesse süüdistatava ja kannatanu seisukohti; veenduma, et kõik tõendid on saadud viisil, mis on kohtunikule vastuvõetav vastavalt õiglase kohtumenetluse eeskirjadele, ning keelduma kasutamast tõendeid, mille hankimisel on rikutud inimõigusi, näiteks piinamise teel saadud tõendeid (deklaratsiooni punkt 6).

56. Prokurörid ei või algatada ega jätkata kohtumenetlust ning nad peavad tegema kõik endast oleneva kohtumenetluse lõpetamiseks, kui tõendite erapooletust uurimisest või kontrollimisest ilmneb, et süüdistus on alusetu.

57. Kohtumenetluse ajal täidavad kohtunikud ja prokurörid sisuliselt oma ülesandeid õiglase kriminaalkohtumenetluse tagamise eesmärgil. Kohtunik kontrollib prokuröride või uurijate hangitud tõendite seaduslikkust ja võib süüdistatava õigeks mõista, kui tõendid on ebapiisavad või ebaseaduslikult saadud. Prokuröridel võib olla ka õigus kohtu otsus edasi kaevata.

c. Kaitseõigus kohtumenetluse kõigis etappides

58. Kohtunikud peavad kriminaalkohtumenetluse eeskirjade kohaldamisel täielikult austama kaitseõigust (andes süüdistatavatele võimaluse kasutada neile ette nähtud õigusi, teavitades süüdistatavaid sellest, milles neid süüdistatakse,

jne), kannatanute õigusi, vahendite võrdsuse põhimõtet ja õigust asja avalikule arutamisele, et õiglane kohtumenetlus oleks tagatud kõikidel juhtudel⁶ (deklaratsiooni punktid 1, 2, 6 ja 9).

59. Süüdistusel on kriminaalkohtumenetluses oluline roll: süüdistuse esitamisel tehakse süüdistatavale ametlikult kirjalikult teatavaks tema vastu esitatava süüdistuse faktiline ja õiguslik alus (Euroopa Inimõiguste Kohtu 19. detsembri 1989. aasta otsus kohtuasjas *Kamasinski vs. Austria*, punkt 79). Kriminaalkohtumenetluses eeldab konventsiooni artikli 6 lõikes 1 nõutud „õiglane kohtumenetlus”, et süüdistatavatel peab olema õigus vaidlustada nende vastu esitatud tõendeid ja süüdistuse õiguslikku alust.

60. Riikides, kus prokurörid teevad uurimise üle järelevalvet, on prokuröridel ka kohustus tagada kaitseõiguse järgimine. Riikides, kus eeluurimist juhib politsei või muu õiguskaitseorgan, tegutsevad kohtunikud isikuvabaduste (*habeas corpus*) tagajatena, eriti seoses kohtueelse kinnipidamisega, ning nende kohustus on tagada süüdistatavate õiguste järgimine.

61. Paljudes riikides vastutavad kohtunik ja prokurör kaitseõiguse teostamise järelevalve eest aga alles siis, kui uurimine on lõpule viidud ja algab süüdistuse käsitlemine. Prokuröril, kes saab uurimisaruaanded, ning kohtunikul, kes kontrollib süüdistusi ja kogutud tõendeid, tekib sel hetkel kohustus tagada, et iga kuriteos süüdistatavat isikut teavitataks üksikasjalikult tema vastu esitatud süüdistuse laadist ja põhjusest operatiivselt ja keeles, mida ta mõistab.

62. Sõltuvalt oma rollist konkreetses riigis peavad prokurörid ja kohtunikud sel juhul tagama, et isikul on olnud piisavalt aega ja võimalusi oma kaitse ettevalmistamiseks, et teda on nõuetekohaselt kaitsnud, vajaduse korral ametlikult määratud ja riigi tasustatud advokaadi poolt, ning et tal on vajaduse korral võimalik kasutada tõlki ja taotleda tõe selgitamiseks vajalike meetmete võtmist.

63. Kui asi on jõudnud kohtusse, sõltuvad kohtuniku ja prokuröri volitused sellest, milline on nende roll kohtumenetluse ajal. Kui kaitseõiguse tagamise mõni eeltoodud element puudub, peaks kohtunikul või prokuröril või mõlemal (sõltuvalt konkreetse riigi süsteemist) igal juhul olema võimalik juhtida olukorrale tähelepanu ja seda objektiivselt parandada.

IV. KOHTUNIKE JA PROKURÖRIDE SUHTED VÄLJASPOOL KRIMINAALÕIGUSE VALDKONDA JA ÜLEMKOHTUTES

64. Sõltuvalt riigist, kus nad tegutsevad, võib prokuröridel olla ülesandeid ja volitusi väljaspool kriminaalõiguse valdkonda.⁷ Kui prokuröridele on antud sellised ülesanded ja volitused, võivad need hõlmata muu hulgas tsiviil-, haldus-, äri-, sotsiaal-, valimis- ja tööõigust ning keskkonnakaitset ning ebasoodsas olukorras olevate rühmade (näiteks alaealiste, puudega inimeste ja väga väikese sissetulekuga inimeste) sotsiaalseid õigusi. Sel juhul ei tohiks prokuröride roll võimaldada neil avaldada lubamatut mõju kohtunike lõplike otsuste tegemise protsessile (deklaratsiooni punkt 13).

65. Mainida tuleks ka teatud riikide prokuröride rolli ülemkohtus. See roll on võrreldav Euroopa Kohtu kohtujuristi rolliga. Neis kohtutes ei ole kohtujurist (või temaga samaväärne isik) menetlusosaline ja ta ei esinda riiki. Ta on sõltumatu ekspert, kes esitab järeldused kas iga kohtuasja kohta või ainult erilist huvi pakkuvate kohtuasjade kohta, et selgitada kohtu jaoks õiguslike küsimuste kõiki aspekte, tagamaks õiguse nõuetekohane kohaldamine.

66. Õigusriigi reeglite järgi peavad demokraatlikus ühiskonnas prokuröride volitused ja nende volituste kasutamise kord olema seadusega täpselt kindlaks määratud. Kui prokurörid tegutsevad väljaspool kriminaalõiguse valdkonda, peaksid nad järgima kohtuniku või kohtu ainupädevust ning võtma arvesse muu hulgas järgmisi EIÕK kohtupraktikas kujunenud põhimõtteid:

- i. prokuröride osalemine kohtumenetlustes ei tohiks mõjutada kohtute sõltumatust;
- ii. võimude lahususe põhimõttest tuleks kinni pidada nii seoses prokuröride ülesannete ja tegevusega väljaspool kriminaalõiguse valdkonda kui ka kohtute rolliga inimõiguste kaitsmisel;
- iii. ilma et see piiraks nende õigusi avaliku huvi esindamisel, peaksid prokuröridel olema samad õigused ja kohustused nagu mis tahes muul poolel ning neil ei tohiks kohtumenetluses olla eelispositsiooni (*vahendite võrdsuse põhimõte*);

⁶ Vt CCJE arvamust nr 8 (2006) „Kohtunike rollist seaduslikkuse ja inimõiguste kaitsel terrorismi kontekstis”.

⁷ Vt nt CCPE arvamust nr 3 (2008) prokuröri rolli kohta väljaspool kriminaalõiguse valdkonda.

- iv. prokuröride poolt ühiskonna nimel elluviidav tegevus avaliku huvi ja üksikisikute õiguste kaitsmisel ei või rikkuda lõplike kohtuotsuste siduvuse põhimõtet (*res judicata*), välja arvatud mõningate erandite korral, mis on sätestatud kooskõlas rahvusvaheliste kohustustega, sealhulgas EIÕK kohtupraktikaga.

Muud käesolevas deklaratsioonis nimetatud põhimõtted on *mutatis mutandis* kohaldatavad prokuröride kõigi volituste ja ülesannete suhtes väljaspool kriminaalõiguse valdkonda (deklaratsiooni punkt 13).

V. KOHTUNIKUD, PROKURÖRID JA MEEDIA (deklaratsiooni punkt 11)

67. Meedia etendab demokraatlikus ühiskonnas olulist rolli, kaasa arvatud kohtusüsteemi puhul. Seda, kuidas ühiskonnas tajutakse õigusemõistmise kvaliteeti, mõjutab märkimisväärselt meedias avaldatav teave kohtusüsteemi toimimise kohta. Avalikustamine aitab kaasa ka õiglase kohtumenetluse saavutamisele, sest seeläbi kaitstakse vaidluspooli ja süüdistatavaid läbipaistmatu õigusemõistmise eest.

68. Kasvav avalikkuse ja meedia tähelepanu kriminaal- ja tsiviilkohtumenetlustele on suurendanud vajadust, et nii kohtud kui ka prokurörid edastaksid meediale objektiivset teavet.

69. Demokraatlikus ühiskonnas on äärmiselt tähtis, et kohtud ärataksid üldsuses usaldust⁸. Kohtumenetluste avalikkus on üks oluline vahend, mille abil on võimalik säilitada usaldust kohtute vastu.

70. Euroopa Nõukogus on seda teemat käsitletud kahes põhilises dokumendis: soovitus Rec (2003) 13 kriminaalmenetluste kohta teabe edastamisest meedia kaudu ning CCJE arvamuses nr 7 „Õigusemõistmine ja ühiskond” (2005).

71. Pidades silmas üldsuse õigust saada teavet üldist huvi pakkuvate küsimuste kohta, tuleks ajakirjanikele anda teavet, mis on vajalik selleks, et teavitada kohtusüsteemi toimimisest ja anda kommentaare, tingimusel et kohtunikud ja prokurörid järgivad vaikimiskohustust seoses menetluses olevate juhtumitega ning riiklike seadustega kehtestatud piiranguid ja et see toimub kooskõlas EIÕK kohtupraktikaga.

72. Meedia ning kohtunikud ja prokurörid peavad järgima selliseid olulisi põhimõtteid nagu süütuse presumptsioon⁹, õigus õiglasele kohtumenetlusele ja asjaomaste isikute õigus eraelu puutumatusel ning vajadust vältida asjaga tegelevate kohtunike ja prokuröride erapooletuse (ja erapooletuna näimise) põhimõtte rikkumist.

73. Uurimisel või menetluses olevate juhtumite kajastamine meedias võib muutuda liigseks sekkumiseks ning avaldada ebasobivat mõju ja survet nende juhtumitega tegelevatele kohtunikele, vandemeestele ja prokuröridele. Kohtunikel ja prokuröridel peavad olema head kutseoskused, kõrge moraal ja tugev enesekontroll, et seista vastu menetluses olevate kohtuasjade ennatlikule kommenteerimisele.

74. Meediasuhtluse eest vastutavad töötajad, näiteks avalike suhete spetsialistid või meediasuhtluse vallas koolitatud kohtunikud ja prokurörid, võiksid aidata meedial anda õiget teavet kohtute töö ja otsuste kohta ning abistada ka kohtunikke ja prokuröre.

75. Kohtunikud ja prokurörid peaksid austama teineteise spetsiifilist rolli kohtusüsteemis. Nii kohtunikud kui ka prokurörid peaksid koostama oma kutseala jaoks heade tavade koodeksi või suunised suhete kohta meediaga¹⁰. Mõne riigi eetikakoodeksi kohaselt peavad kohtunikud hoiduma pooleliolevate kohtuasjade avalikust kommenteerimisest, et mitte teha avaldusi, mis võivad üldsuse silmis kahtluse alla seada kohtunike erapooletuse¹¹. Samuti peavad nad hoiduma süütuse presumptsiooni põhimõtte rikkumisest. Igal juhul peaksid kohtunikud end väljendama ennekõike oma otsuste kaudu; kui kohtunikud teevad meediale avaldusi menetluses olevate kohtuasjade või seaduse alusel tehtud kohtuotsuste kohta, on olulised diskreetsus ja sõnavalik¹². Prokurörid peaksid kohtuniku toiminguid või tehtud kohtuotsust kommenteerides olema ettevaatlikud, väljendades oma mittenoustumist vajaduse korral apellatsioonkaebuse kaudu.

VI. KOHTUNIKUD, PROKURÖRID JA RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ (deklaratsiooni punkt 12)

76. Tagamaks inimõiguste ja põhivabaduste tulemuslik kaitse, peavad Euroopa Nõukogu liikmesriigid tegema tõhusat rahvusvahelist koostööd asjakohastes rahvusvahelistes õigusaktides, eriti konventsioonis sätestatud väärtuste alusel.

⁸ Vt selle teema kohta Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohti kohtuasjas *Olujic vs. Horvaatia* (avaldus nr 22330/05).

⁹ Vt muu hulgas: soovitus Rec (2003) 13 lisa esitatud I põhimõte ja seletuskiri.

¹⁰ Selline ettepanek tehti kohtunike ja ajakirjanike suhtes CCJE arvamuse nr 7 (2005) „Õigusemõistmine ja ühiskond” punktis 39.

¹¹ Vt nt CCJE arvamust nr 3 (2003) kohtunike eetika ja vastutuse kohta (punkt 40).

¹² Vt nt Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohad kohtuasjas *Daktaras vs. Leedu* (avaldus nr 42095/98) ja kohtuasjas *Olujic vs. Horvaatia* (avaldus nr 22330/05).

Rahvusvaheline koostöö peab põhinema vastastikusel usaldusel. Rahvusvahelise koostöö raames kogutud ja kohtumenetlustes kasutatava teabe sisu ja päritolu peab olema läbipaistev ning teave peab olema kohtunikele, prokuröridele ja menetlusosalistele kättesaadav. Vältida on vaja olukorda, kus rahvusvahelist õiguskoostööd tehakse ilma kohtuliku järelevalveta ning kaitseõigust ja isikuandmete kaitset piisavalt arvestamata.